

INADVERTENȚE LEXICALE ÎN LIMBAJUL PRESEI

Eugenia DODON

Universitatea de Stat din Moldova

Materia abordată în articol se referă, cu precădere, la dezacordul semantic dintre cuvinte. În baza unor exemple selectate din stilul publicistic, sunt examinate cele mai frecvente cazuri de încălcare a restricțiilor semantice dintre componentele îmbinării de cuvinte (determinat și determinativ). Este vorba despre unele asocieri inacceptabile, de cele mai multe ori între substantiv și adjectiv, între verb și substantiv, verb și adverb. De asemenea, nu sunt trecute cu vederea nici situațiile de substituție inadecvată a unor cuvinte prin sinonimele lor.

Cuvinte-cheie: *acord semantic, dezacord semantic, combinații lexicale, restricții semantice, compatibilitate semantică, eroare semantică, cultism.*

INACCURACIES IN THE LANGUAGE OF MEDIA

The article refers mostly to semantic disagreement between words. Based on selected examples from publicistic style, the most frequent cases of semantic restrictions between components of a word combination are analyzed (determined and determinative). It deals with some unacceptable combinations, most often, between noun and adjective, between verb and noun. It also highlights the cases of improper substitution of words with their synonyms.

Keywords: *semantic agreement, semantic disagreement, lexical combinations, semantic restrictions, semantic compatibility, semantic error, cultism.*

Se știe că presa reflectă aspecte diverse ale vieții sociale, economice, culturale etc., modificările ce se produc și în lexicul unei limbi, aceasta, la rândul ei, fiind „un fenomen foarte complex și un fenomen istoric, un fenomen susceptibil de evoluție, de schimbare” [1, p.16]. În acest context, G.Gruică accentuează că anume limbajul presei scrise (dar și audiovizuale) este mai concludent, „prin dinamica și varietatea manifestărilor sale, prin marea sa receptivitate la inovația lingvistică, bună sau rea” [2, p.9]. Un gând similar redă și L.Roșca, care afirmă că „tranziția economică, socială, politică, tranziția în planul mentalităților se regăsesc și în limba presei” [3, p.37].

Limbajul publicistic constituie un cadru propice pentru îmbogățirea vocabularului. Diversitatea materialelor și a temelor abordate într-o publicație, împrumuturile, mai ales cele din engleză, inovarea de sensuri, uneori figurate, amalgamarea termenilor neologici cu elemente de argou sau cu cei din limbajul familiar [4, p.156] – toate acestea le regăsim și în presa de la noi.

Inovațiile ce au loc în vocabularul limbii române de-a lungul timpului, pe parcursul evoluției sale, îndeosebi după 1990, sunt destul de relevante, resimțite de-a binelea. Indisolubil legat de dezvoltarea societății, lexicul este, firește, partea cea mai mobilă a limbii. Cuvintele, în opinia lingviștilor A.Dragomirescu și Al.Nicolae, se uzează aidoma hainelor, își pierd câte ceva din expresivitatea lor inițială, de aceea apare necesitatea de a fi împrăspătate, înlocuite cu altele mai adecvate [5, p.22]. Astfel, pentru orice vorbitor de limba română, și nu numai, oricât de instruit și bine informat, e absolut necesar să consulte cele mai bune dicționare, în scopul de a se familiariza cu sensurile cuvintelor nou-apărute sau cu ale celor actualizate, folosindu-le în contexte potrivite, spre a evita confuziile semantice.

Lexicul presei a devenit, în special după '90, o preocupare constantă a unor cercetători notorii de pe ambele maluri ale Prutului: M.Avram, V.Guțu Romalo, A.Dragomirescu, Al.Nicolae, G.Gruică, I.-Șt. Rădulescu, I.Condrea, I.Druță ș.a., care au examinat abaterile de la norma lexicală, cauzele ce le-au favorizat, recomandând modele exacte de utilizare. Se constată cu deplină temei că erorile de vocabular apar din diverse motive: *insuficiența cunoașterii a sensului cuvintelor; comoditatea vorbitorilor, analogia* [6, p.22]; *traducerea în grabă a unor texte, cu precădere din limba engleză, influența acesteia în comunicarea orală și scrisă; atracția paronimică; etimologia populară sau contaminarea* [7, p.29]; *tendința de a apela la un termen mai puțin familiar, a-l prefera pe cel mai „solemn”, mai „cult” sau mai „tehnic”, chiar în situațiile în care nu e bine cunoscut, existând și riscul de a-l folosi impropriu* [8, p.140].

La cele prezentate *supra* se impune a preciza că există și o neglijență din partea unor vorbitori de a-și formula gândurile desăvârșit, de a cugeta, înainte de a expune ceva. Dacă s-ar respecta anumite cerințe inerente unei comunicări orale sau scrise, ar apărea posibilitatea reală de a exclude greșelile ce persistă și în limbajul presei.

Un aspect mai puțin reflectat în literatura lingvistică îl constituie capacitățile combinatorice ale unui cuvânt cu altul. Astfel, V. Guțu Romalo constată că printre erorile frecvente în limba română se atestă încălcarea exigențelor acordului semantic, ce poate fi interpretată ca un fenomen negativ, totodată, creator, prin atitudinea originală asupra lucrurilor. Așadar, combinațiile lexicale neobișnuite pot fi simple greșeli, provocate de neatenția vorbitorilor sau de necunoașterea suficientă a sensului cuvintelor, ce devin dăunătoare într-o comunicare orală sau scrisă [9, p.119]. Aici contează nu doar respectarea unor reguli de acord gramatical, ci și a celor ce țin de acordul semantic, care nu întotdeauna este sesizat, de posibilitățile de a combina cuvintele care sunt limitate de specificul conținutului lor lexical. Negreșit, nu putem combina cuvintele așa cum am dori, la întâmplare. E necesar a lua în considerare contextul, excluzând orice neclaritate, spre a obține o asonanță deplină cu obiectivele comunicării. În caz contrar, vom avea un text neînchegat, cu grave devieri semantice. Se poate vorbi despre o adecvare perfectă între cuvinte, precum e în propozițiile: *Apa izvorăște în fântână; gândurile bune izvorăsc din nobila noastră intenție* ș.a. și de o incompatibilitate ce poate duce la ambiguitatea enunțului, a textului, în ansamblu: *omul izvorăște; animalul izvorăște*, fiind în contradicție cu normele logicii.

V. Guțu Romalo susține că anume alegerea lexemelor ce se combină între ele în modul cel mai „fericit” asigură cu adevărat calități indispensabile oricărei comunicări: claritate, eleganță, corectitudine. Evident, nu e lesne a stabili corespunderea semantică dintre cuvinte: contextul este acel catalizator ce „poate explicita sau modifica semnificația cuvintelor.” Anume aici se observă „frontierele” semantice, se realizează gradul de compatibilitate a combinațiilor [10, p.117-118].

E de reținut: „combinațiile de cuvinte sunt îngrădite de restricții gramaticale și semantice”. Acestea din urmă au un caracter mai puțin stabil decât cele gramaticale: ele-s „mai sensibile la acțiunea modificatoare a contextului”. Dacă vom încălca cerințele acordului semantic, vom comite greșeli, dar, în cazuri concrete, vom căpăta și unele figuri de stil (metafore, epitete, personificări ș.a.), proprii exprimării poetice. E ceva firesc să identificăm structuri în care nu se respectă limitele semantice. În această situație însă, nu poate fi vorba de abateri de la normă, deoarece se schimbă conotațiile dintre cei doi termeni [11, p.121]. E complet altceva când se asociază cuvinte nepotrivite sub aspect semantic, ceea ce produce un „dezacord” semantic.

Realmente, încontinuu există tendința de a recurge la determinative ce scot în vileag calități ale unei persoane sau însușiri ale unui obiect. În acest scop, se vor folosi structuri care vor conține un substantiv concret sau abstract, ce se va asocia cu un adjectiv. Deseori, se pare că este inoportun substantivul sau adjectivul ale căror sensuri devin incompatibile. De aceea, se creează o discordanță semantică între părțile componente ale îmbinării. Așa se formează și circulă în comunicarea orală și în presa scrisă combinații intolerabile ce îngreunează, îndubitabil, înțelegerea enunțului, a conținutului integral, conduc la incoerență și la ambiguitatea textului, în general.

În calitate de centru al grupului nominal, substantivul își selectează adjuncții, ținând cont de disponibilitățile sale combinatorii, de proprietățile sale selecționale, de compatibilitatea semantică [12, p.96]. În limbajul presei se atestă asocierea unor substantive cu adjective necorespunzătoare elementului determinat. Iată câteva exemple:

(1) *Cele de o vechime respectabilă, țesute în spațiul de la est de Prut „sunt numite covoare basarabene, ... (M., nr.11-12, 2011, p.16)*

(2) *Țesutul covoarelor este de vechime imemorabilă în cultura noastră. (M., 2011, nr.11-12, p.17)*

În ambele enunțuri, adjectivele evidențiate se diferențiază prin sensul ce-l posedă. Adjectivul feminin *respectabilă* se utilizează în locul lexemului *vechi*. De regulă, el se referă la un substantiv animat (*un om respectabil, o persoană respectabilă*), iar în limbajul familiar are semnificația de *impozant, impresionant, considerabil, mare* (am putea spune: *un gest, un comportament, un act de caritate respectabil*). Nici în exemplul (2) nu e o combinație adecvată cu adjectivul *imemorabil*, care înseamnă într-un timp foarte îndepărtat. E de la sine înțeles că el nu se poate alătura determinatului *vechime*. De altfel, obținem o structură pleonastică. Acest adjectiv ar fi compatibil cu substantivele *eveniment, fapt*. Pentru claritatea enunțurilor, vom folosi și vom scrie: *cele mai vechi covoare...* Țesutul covoarelor este o *indeletnicire foarte veche*. Se știe că la români acesta e un meșteșug practicat odinioară.

(3) *Este vorba de tolerarea așa-numitului principiu al corupției rezonabile, care încurajează tendințele de corupere la cei cu pâinea și cușitul. (T., 12.02.16, p.8)*

Substantivul *corupție* e atât de frecvent în ultimul timp în presă și oricine sesizează că este o abatere de la normele morale, de la datorie. Prin urmare, dacă ceva e în contradicție cu legea, cum poate să fie și rezonabil? E absurd, bineînțeles. Nu găsim un determinativ compatibil cu acest substantiv, el nu admite niciun calificativ.

Putem recurge la asocierea: *o acțiune, o faptă rezonabilă, un gând, un om rezonabil* etc. Eroarea de exprimare poate fi ușor înlăturată: suprimăm adjectivul respectiv din text.

(4) *Pe impresionanta proprietate s-au perindat mai mulți clienți...* (Zdg., 25.03.16, p.24)

(5) *Majoritatea dintre ei, direct sau prin intermediul familiilor, dețin averi impresionante.* (Zdg., 17.03.16, p.1)

Neîndoielnic, cititorul va intui faptul că e vorba de o avere fabuloasă. Adjectivul neologic *impresionant* e într-o concordanță deplină cu alte substantive (*tabloul impresionant al iernii, pravești impresionantă* ș.a.). În exemplele citate însă, se simte un ton ironic din partea autorului, care nu este fascinat de bogățiile imense ce le posedă unii. De aceea, sunt cu mult mai indicate adjectivul *mare, fantastică, extraordinară*. Lexemul *impresionant* e recomandabil în alte contexte: *o impresionantă poveste de dragoste; a avut un sfârșit impresionant; vârfurile impresionante ale munților* [13, p.324].

(6) *Acesta crede că e singura variantă viabilă reală, ca Moldova să iasă din criză.* (T., 11.03.16, p.3)

Credem că adjectivul *viabilă* este inutil, deoarece, urmat de altul cu același sens, formează o construcție pleonastică. Unul dintre ele trebuie exclus. E corect: *...singura variantă (soluție) reală...*

(7) *Pe lângă lipsa unui lider puternic și prezidențiabil, nici temele, care vor domina campania, nu vor permite să scoată oamenii la vot.* (T., 11.03.16, p.2)

Adjectivul *prezidențiabil*, o invenție lexicală a autorului, este inoportun în enunțul dat. Există adjectivul *prezidențial* ce e propriu, aparține unui președinte. În contextul acesta, probabil, s-a avut în vedere un lider puternic și de nădejde pentru neam și țară, ceea ce ar corespunde și ar fi compatibil cu substantivul la care s-a atașat.

(8) *... pe alocuri se constată lucruri sau comportamente indezirabile, repetitive și intense.* (T., 18.09.15, p.21)

Șirul de determinative nu se află într-o corelație semantică cu substantivele ce le precedă. Să le explicăm pentru a ne convinge de faptul că ele sunt incluse întâmplător, fiind chiar superflue. *Indezirabil* înseamnă nedorit, neagreat și presupune referirea la uman (*persoană indezirabilă*). Adjectivul *intens* are sinonimele (*tare, viu, activ, puternic, dinamic*), acceptat în îmbinări de genul: *o lumină intensă; culori intense; un miros intens; durere intensă, dorință intensă* etc. [14, p.337] Lexemul *repetitiv* nu e atestat în niciun dicționar. Deci, vom spune și vom scrie: *... lucruri sau comportamente nedorite, ce se repetă.*

(9) *...care au fost motivele concedierii subtile de la banca franceză?* (ZN., 18.03.16, p.4)

Nu e clar ce a vrut să accentueze autorul prin această combinare nepotrivită. Sensul ce răspunde contextului ar fi: *...concedierii neprevăzute...* ori e vorba de concedierea în care o persoană a fost luată prin surprindere?

Uneori, subliniază L.Roșca, „vorbitorul are o anume libertate de a acționa asupra sensului, ceea ce generează sensuri noi și explică o anumită dinamică a lumii sensurilor” [15, p.166]. Suntem de acord cu această afirmație; totodată, e necesar să știm că se cere prudență atunci când ne gândim la conotațiile lexemului ce le permite enunțul în care este inclus.

(10) *Dezvoltarea serviciilor de îngrijire sociomedicală disponibile și de o calitate bună...* (T., 19.09.14, p.21)

Adjectivul *disponibil* se referă la lucruri, bani, bunuri (de acestea se poate dispune), la o persoană care nu este ocupată. În enunțul (10) ni se pare nejustificată, din punct de vedere semantic, asocierea *servicii disponibile*. Corect: *...serviciilor de îngrijire sociomedicală și de o calitate bună, de care se poate beneficia.*

(11) *Vinul Moldovei devine mai inovativ, competitiv, atractiv și cu personalitate.* (T., 11.03.13, p.4)

Considerăm că șirul de determinanți nu e în asonanță cu substantivul *vin*. Să le luăm pe rând, să le comentăm. Cuvântul *inovativ* nu este în niciun dicționar, fiind, desigur, o creație individuală, ce nu are șanse reale de a prinde contur în limba română. Adjectivul *atractiv*, sinonim cu *atrăgător*, solicită un alt context (*o persoană atractivă, un spectacol sau un film atractiv, dar vinul poate fi competitiv, plăcut*). Cu atât mai mult, nu e acceptat determinativul *cu personalitate*.

E o modalitate a ziariștilor care încearcă să promoveze produsele autohtone, atribuindu-le calități ce ar scoate în evidență originalitatea lor. Din această perspectivă, determinativele ar fi acceptabile, însă în niciun caz sub aspectul compatibilității lor semantice cu substantivele. Uneori, ambele componente ale unei îmbinări sunt inadecvate. Ce va percepe cititorul dintr-un asemenea enunț?:

(12) *Frustrarea acumulativă din cauza sărăciei, îngrădirea accesului la educarea și negarea multor altor drepturi au provocat mișcări sociale de anvergură.* (A., 10.02.16, p.16)

Intuim că e vorba de anumite drepturi ale cetățeanului care au fost încălcate, ceea ce a condus, incontestabil, la frustrări în rândul populației. Substantivul derivat *frustrare* din domeniul juridic a pătruns în limbajul presei, mai ales după '90, prin intermediul textelor în care se discută probleme de drept. Lexemul în cauză semnifică lipsirea cuiva (îndeosebi a statului și a unei instituții a acestuia) de un drept, de un bun. Pentru a

face enunțul lizibil, urmează să fie eliminată această îmbinare confuză. Revizuiindu-l, vom reformula astfel: *Sărăcia, îngrădirea accesului la educarea și negarea multor altor drepturi...*

Iată încă un exemplu în care substantivul respectiv nu e plasat la locul potrivit:

(13) *Taxele neoficiale percepute de la părinți au creat întotdeauna frustrări.* (T., 1.04.16, p.22)

Observăm că nu e o îmbinare reușită a verbului *a crea* cu substantivul **frustrări**. Enunțul devine imprecis din cauza acestei asocieri. Este mult mai explicit dacă vom construi propoziția astfel: ... *au creat probleme*.

(14) ... *banii furajați sunt utilizați și în continuare pentru afaceri obscure.* (Zdg., 31.03.16, p.2)

Adjectivul neologic **obscur** se folosește în contexte mai mult cu sens figurat și înseamnă nedeslușit, neclar; necunoscut, mediocru (*gând obscur, expresie obscură, minte obscură* ș.a.). Așadar, vom substitui adjectivul din această sintagmă, obținând varianta corespunzătoare: ... *afaceri tenebroase (ascunse)*.

Recent, în presă a apărut îmbinarea **pâine socială**, în care adjectivul este unul neadecvat:

(15) *Pâinea socială a revenit în magazine, fiind apreciată de consumatori.* (S., 26.02.16, p.5)

Se vede că adjectivul acesta are sensul de mai ieftină, dar nu poate fi îmbinat cu substantivul concret **pâine**.

(16) *Are un stadion nou și foarte cochec.* (ZN., 22.04.16, p.10)

Adjectivul **cochet** înseamnă (mai ales despre femei) care caută să placă printr-o îmbrăcăminte îngrijită, prin purtări alese [16, p.172]. Așadar, epitetul **cochet** e inoportun contextului și ar putea fi substituit cu **stadion frumos amenajat**.

Adjectivele, cu precădere cele formate de la participii, intră în structura predicatului verbal simplu exprimat printr-un verb la diateza pasivă. Subiectul, pe lângă care se află, nu admite un asemenea adjectiv. De exemplu: ...*crede că șansele nu au fost afectate și susține că poate duce România pe primul loc.* (A., 10.02.16, p.15)

A afecta presupune a destina (ceva) unui scop determinat; a îndurera, a întrista (*pe cineva*); a simula ceva; a se preface; a prejudicia. De exemplu: *a afecta un fond important pentru construcții; această împrejurare a afectat bunul mers al...* [17, p.11]. Astfel, niciunul dintre sensuri nu corespunde contextului. Evitând diateza pasivă a verbului, ce îngreunează exprimarea, vom utiliza: ...*nu a ratat șansele...*

Adjectivul, ce are funcția sintactică de nume predicativ, la fel nu întotdeauna este folosit adecvat în context:

(1) ... *penetrarea teroristilor în Europa se dovedește a fi destul de facilă.* (Zdg., 31.03.16, p.8)

E mult mai nimerit să se apeleze la adjectivul **ușoară** (...*destul de ușoară*), sesizat și de către cititor. A se vedea îmbinări posibile cu adjectivul și adverbul respectiv (*o problemă facilă; o cale facilă de rezolvare; o analiză cam facilă; rezolvă facil problema* etc.). [18, p.251]

(2) *Pielea trebuie îngrijită în raport cu tipul de ten, însă dacă pielea este deteriorată, cereți sfatul unui cosmetician.* (Mold., 2012, nr.7-8, p.9)

Deteriorat înseamnă uzat, stricat: *pereții casei s-au deteriorat din cauza mușcăturii.* În contextul dat, ar fi indicat să se scrie: ...*pielea este afectată...*

Nu e corect folosit nici derivatul **deteriorare** în enunțul ce urmează:

Majorările din ultimul an s-au răsfrânt negativ asupra populației, a cărei putere de cumpărare este în continuă deteriorare. (VP., 29.01.16, p.2) Firește, e potrivit substantivul **scădere**. Deci, vom scrie: , ...*a cărei putere de cumpărare este în continuă scădere.*

(3) *Cea mai mare parte a cheltuielilor a fost destinată acoperirii necesarului de consum alimentar – 45%.* (T., 19.09.14, p.5)

De fapt, adjectivul **destinat** e acceptabil în îmbinări de tipul: *pădurea aceasta este destinată tăierii; și-a destinat întreaga viață binelui obștesc; sunt destinați să fie fericiți* [19, p.202]. În exemplul (3) e corect: ... *a fost alocată pentru acoperirea necesarului...* Iată un exemplu adecvat: *Va fi redus cu peste 200 de lei și fondul destinat proiectelor de eficiență energetică, ...* (D., 27.11.15, p.2)

Nici adverbele nu se află întotdeauna într-o potrivire semantică cu verbul:

(1) *Rușii, fie că se vor trezi și se vor ridica împotriva..., fie că se vor autointoxica iremediabil, și Europa se va vedea nevoită să-i izoleze definitiv de restul europenilor.* (ZN., 26.02.16, p.6)

În rol de adverb, lexemul **iremediabil** semnifică în mod definitiv, cu desăvârșire, categoric. De aceea, este mult mai indicat să se apeleze la locuțiunea adverbială *în mod definitiv*.

(2) *Anterior, această zi era marcată aleatoriu, în luna iunie, când mai multe persoane purtau ii naționale.* (D., 27.11.15, p.2)

Acest exemplu l-am excerptat dintr-un articol unde se descriu emoțiile trăite de acei care, într-o zi deosebită din lună, s-au bucurat de prilejul de a îmbrăca ii, căutând să scoată în vileag frumusețea și calitatea lor excep-

țională pentru sănătatea omului, specificul portului național. Adjectivul **aleatoriu** însă are sens juridic (d.e., *venituri aleatorii*), de aceea este inacceptabilă asocierea lui cu un verb. Corect: ...*era marcată ocazional*...

Iată alte exemple în care adverbul e plasat în prepoziția verbului, a cărui prezență în text nu este justificată:

(1)...**momentan**, nu se pune problema elaborării unui plan național de acțiune, ... (A., 4.02.16, p.5)

(2) **Momentan**, Ministrul Sănătății nu are ce măsuri să ia și nici nu are motive să panicheze populația. (A., 4.02.16, p.10)

E lesne să ne dăm seama că în exemplele (1), (2) era firesc a se recurge la adverbele **acum**, **actualmente**.

(3) **Pe moment**, familia perfectează documentele necesare pentru a o înfia pe Dăriuța. (ZN., 22.04.16, p.19)

E o formulare neadecvată. Ar fi mai reușit dacă acest lexem ar fi exclus din context ori înlocuit cu locuțiunile adverbiale **la momentul actual** sau **pentru moment**.

A.Dragomirescu, Al.Nicolae, alături de alți cercetători, confirmă că lexicul limbii române se îmbogățește prin împrumuturi, prin derivare cu sufixe și prefixe, prin conversiune, datorită unor transformări semantice ale unor cuvinte deja existente în limbă (e vorba de lărgiri și restrângeri de sens, înnobilări și degradări etc.) [20, p.31]. Astfel, în limba română capătă teren de întrebuintare cuvintele formate prin conversiune, un procedeu benefic de îmbogățire a vocabularului. În limbajul presei, bunăoară, e frecvent, în ultimul timp, un lexem ce s-a constituit de la adjectivul **controversat**, cu sens de (*discutabil, litigios*), substantivul articulat – **controversatul**:

Controversatul om de afaceri și unul dintre cei mai bogați oameni din Republica Moldova, ...își dorește unirea cu România. (T., 11.03.16, p.3)

Din acest enunț se desprinde ideea că e vorba despre un om de afaceri cu viziuni inconsecvente, care trezește o mare neîncredere din partea societății civile.

Am semnalat deja faptul că unele erori în comunicarea orală și scrisă sunt cauzate din tendința exagerată a unor vorbitori de a face uz de neologisme, în locul cuvintelor mai vechi. Aceștia au o părere eronată, considerând că exprimarea lor devine mai rafinată. Totul e în aparență; dimpotrivă, se apelează la formulări nefirești, în locul celor simple, accesibile. E vorba de calofilie semidoctă, termen introdus de publicistul A.Pleşu și utilizat de A.Dragomirescu, Al.Nicolae [21, p.79]. V. Guțu Romalo numește acest fenomen cultism, care constă în crearea sau în împrumutarea unor cuvinte ce dublează unitățile lexicale ori expresii deja existente în limbă [22, p.28].

E o preferință a vorbitorilor de a substitui cuvintele mai vechi, mai ales în cazul sinonimelor, și nu numai. Există situații în care unele cuvinte sunt înrudite etimologic sau fac parte din aceeași familie lexicală (d.e., *motivație*, în loc de *motiv*). Să ilustrăm aceste afirmații: *Misiunea teatrului „Guguț” de a etala valorile culturale ale neamului, dar și de a pune în valoare realizările sale, ne motivează să perseverăm continuu*, ... (T., 1.04.16, p.23)

Fără a comenta detaliat semnificația cuvântului evidențiat, care înseamnă a expune, a arăta ceva, spre a fi privit, admirat, este limpede: din context reiese că menirea teatrului nominalizat e să promoveze valorile culturale naționale. Ideea aceasta e accentuată chiar de locuțiunea verbală *a pune în valoare*, care poate fi substituită prin verbul *a evidenția*, ceea ce e mai indicat în contextul respectiv, pentru a exclude tautologia.

V. Guțu Romalo concretizează că se comit, deseori, erori când un cuvânt dispune de mai multe sinonime [23, p.143]. Pentru a evita repetările într-un enunț sau text, mereu recurgem la sinonime ce ne-ar facilita, în aparență, exprimarea. E nevoie să știm în mod cert că fiecare sinonim posedă și particularități semantice. Aceasta nu permite (a înlocui) în orice context un cuvânt prin altul:

Substantivul **debut**, de altfel, și verbul **a debuta** sunt frecvente în limbajul presei, în locul lexemelor mai vechi **început**, **a începe**. Deși sunt sinonime, nu pot fi substituite unele prin altele:

(1) Chiar **în debutul ședinței**... a relevat că țara a fost prea mult timp fără un guvern funcțional. (VP., 29.01.16, p.2) Corect: *Chiar la începutul ședinței*...

(2) Reuniunea **a debutat** cu tradiționalele mesaje de salut. (D., 20.11.15, p.1) Corect: *Reuniunea a început cu ...*

(3) ...castravetele albește și împrăștează fața **diminuând**, totodată, și **petele** de la soare. (Mold., 2012, nr.7-8, p.8)

A diminua se combină cu substantive abstracte. Aici e potrivit verbul **a atenua**. Corect: ...*atenuând, totodată, și petele de la soare*.

(4) De asemenea pot să spun că este o instituție aptă să facă față oricăror sarcini puse de lege în **realizarea profesiei** pe care o avem noi (A., 10.02.16, p.7)

(5) *Care e realizarea cu care vă puteți mândri în acest mandat?* (A., 10.02.16, p.7)

Acest lexem derivat, format de la verbul **a realiza**, e deosebit de frecvent în limbajul cotidian. Se creează impresia că totul se realizează și nimic nu stagnează. El substituie, uneori nejustificat, lexemele-sinonime, precum **a înfăptui**, **a efectua**, **a executa ș.a.**

În exemplul (4) se cerea utilizat substantivul **practicarea** sau **exercitarea**. Corect: ...*în practicarea (exercitarea) profesiei...* În celălalt exemplu e corect: *Ce realizări ați obținut în acest mandat?*

În exemplul ce urmează e cu mult mai indicat unul dintre cuvintele **a alcătui** sau **a întocmi**:

... *am aflat că nu există un nutriționist care ar putea elabora un meniu sănătos.* (J. de Ch., 4.03.16, p.19)

Corect: ...*ar putea alcătui (întocmi) un meniu...*

Alte exemple:

(1) ...*într-atât a fost cucerită de această profesie, că nu are de gând să se lase.* (Mold., 2012, nr.5, p.18)

Verbul **a cuceri** e bogat în sinonime (*a atrage, a captiva, a delecta, a desfăta, a fascina, a ferma, a încânta ș.a.*). În acest enunț însă, se poate recurge la unul dintre ele: **a captiva** sau **a fascina**. Mai e de precizat că verbul trebuie utilizat la diateza activă. Corect: ...*această profesie a captivat-o...*

(2) ...*am fost curios să descopăr reacțiile celor care au privit filmul.* (C., 28.12.12, p.6)

(3) *Astăzi nu mai traduc, citesc cărți, reviste, ziare, privesc emisiuni TV.* (Mold., 2012, nr.10-12, p.33)

(4) ... *trebuie să privim problemele țării prin prisma situației familiilor din Republica Moldova.* (T., 19.09.14, p.5) Corect: ...*trebuie să examinăm problemele...*

Despre utilizarea improprie a verbului **a privi** s-a discutat mult în literatura lingvistică. Cu toate acestea, vorbitorii îl preferă și apare frecvent nu doar în comunicarea orală, ci și în cea scrisă. Nu face excepție nici limbajul presei. În exemplele (2) și (3) era cazul să se recurgă la verbul **a viziona**. Chiar dacă în șirul de sinonime ale acestuia se conțin și vocabulele **a privi**, **a vedea**, **a urmări**, e recunoscută îmbinarea **a viziona un film, o emisiune**.

A.Dragomirescu și Al.Nicolae observă că, actualmente, în limba română unele cuvinte își extind sensul. Printre acestea sunt: **a audia**, **a debuta**, **a demara**, **a implementa**, **a viziona** etc. [24, p.86-105; 118-120]. Se susține ideea că acest proces este favorizat, de cele mai multe ori, de trecerea termenilor din limbaje specializate în limba comună și de existența în alte limbi a unor corespondente cu sensuri mai bogate, deși nu orice extindere semantică are însă un model străin [25, p.80]:

(1) *E dovada că nu putem pune în paranteze, fie și conjunctural, până trecem puntea, valorile pe care vrem să le edificăm în R. Moldova.* (ZN., 22.04.16, p.7)

Verbul **a edifica** se folosește în sfera construcțiilor și ar putea fi înlocuit cu: ... *valorile pe care vrem să le cultivăm (promovăm)...*

(2) *Înțelegere cu privire la demararea unui dialog, în vederea identificării căilor de recuperare a devierilor tarifare.* (S., 26.02.16, p.10)

(3) *Lucrările au demarat în primăvara lui 2014...* (A., 10.02.16, p.11) Corect: *lucrările au început...*

(4) *Colegii de serviciu ai Elenei au demarat pe rețelele de socializare o campanie de colectare de fonduri.* (J. de Ch., 5.02.16, p.24) Corect: ...*au inițiat...*

Se știe că **a demara** e un termen tehnic și se referă la motoare, automobile ce se pot pune în mișcare, se utilizează și în limbajul sportivilor. În exemplul (2) e corect: ...*inițierea unui dialog...*

Cu referire la evoluția limbii literare române, V. Guțu Romalo consideră că acest proces are loc și prin modificarea limitelor dintre stiluri: în limba actuală se observă o tendință puternică de pătrundere a unor elemente ale stilului științific și tehnic în stilul publicistic, ceea ce se atestă pregnant în vocabular [26, p.25-26]. De exemplu, substantivul **erodare** e un termen ce tine de domeniul geologiei, geografiei, și nu are nimic comun cu ceea ce a dorit autorul să transmită prin acest enunț. În conformitate cu substantivul la care s-a asociat, ar fi trebuit de a utiliza alt cuvânt: ...*tendința de scindare a fracțiunii*. A se vedea:

(1) *Al treilea pas în lupta cu PLDM era tendința de erodare a fracțiunii.* (T., 12.02.16, p.19)

(2) *Care sunt metodele ce le abordați în educația elevilor dvs....?* (Mold., 2012, nr.5, p.6)

A aborda se atestă mai des în structuri de felul: *a aborda o temă (problemă, un subiect)*, specifice, de obicei, textelor cu caracter științific, pe când în exemplul (2) e vorba de eficiența unor metode ce vizează sistemul educațional. Astfel, va fi corect: ...*metodele ce le aplicați...*

(3) *Lucrarea ... a fost gândită ca o contribuție la studiul istoriei românilor și se focusează pe evenimentele ce au vizat în primul rând teritoriul basarabean.* (T., 12.02.16, p.7)

Acest verb nu e inclus în dicționare. El a intrat în limbajul presei, în general în limba română, prin intermediul traducerilor din engleză. În contextul nostru, are sensul de *a se baza pe* ...

Alte exemple de întrebuițare inacceptabilă a verbelor:

(1) *La începutul deceniului VIII, tânărul a creat un nou stil de dans, menit să celebreze bucuria într-o comunitate ce părea să-și fi pierdut speranța.* (A., 10.02.16, p.16)

A celebra presupune a săvârși în mod solemn un act important (d.e., o căsătorie); a sărbători un eveniment. În contextul dat era bine-venit verbul **să exprime (să redea)**. Corect: *... menit să exprime (să redea) bucuria...*

(2) *Vreau să vă expuneți părerea despre cele învățate până acum despre Euroasia...* (F., 26.02.16, p.4). E adecvat: *... să vă exprimați părerea despre...*

(3) *Primăria mun. Chișinău urmează să-și expună viziunea despre accidentul de la cafeneaua „La Soacra”.* (J. de Gh., 19.02.16, p.3)

Se zice: *a-și expune plângerea în fața cuiva; a expune acțiunii razelor (în cazul unui tratament); a se expune pericolului iradierii sub acțiunea razelor solare puternice; a expune articole la o expoziție etc.* În enunțul respectiv e corect: *...urmează să-și exprime viziunea...*

(4) *... ieșirea din cumpănă să fie însoțită de rugăciune (bineînțeles, e vorba doar de oamenii credincioși), care induce speranță și echilibru...* (Mold., 2012, nr.6, p.29)

Prin analogie cu expresia **a induce în eroare (a înșela, a amăgi)**, s-a ajuns la extinderea sensului celui dintâi component, care sub nicio formă nu se poate combina cu substantivele **speranță, echilibru**. Corect ar fi: *...aduce speranță și echilibru.*

(5) *Chiar nu demult au venit câțiva medici din străinătate și copiii au fost consultați, iar unora le-au fost reparați dinții.* (Zdg., 24.03.16, p.15)

Verbul **a repara** se îmbină perfect în structuri ca: *a repara un frigider, o casă; a repara pantofi; a repara un prejudiciu etc.*; în enunțul indicat corect e: *... le-au fost tratați dinții.*

(6) *Pentru a evita repetarea unor cazuri de spălare a banilor, legislația va trebui adusă în concordanță cu cea europeană.* (Zdg., 18.02.16, p.4)

E mult mai adecvat astfel: *...va trebui adaptată la cea europeană.*

(7) *Medicii estimează începutul epidemiei de gripă.* (J. de Ch., 5.02.16, p.20)

Verbul **a estima** e sinonim cu *a evalua*, fiind potrivit în îmbinări ca: *a estima valoarea unui obiect; a estima pierderile cauzate în urma calamităților; a evalua cheltuielile pentru construcția casei; a evalua marfa la o sumă de ...etc.* În enunțul dat ar fi bine-venit: *Medicii stabilesc ...*

(8) *UE este convinsă că dificultățile actuale pot fi rezolvate doar prin dialog constructiv...* (Zdg., 18.02.16, p.4)

A rezolva presupune *a găsi soluția unei probleme; a soluționa o problemă, un conflict, o cerere*. Se spune: *a rezolva (a soluționa) un litigiu; a rezolva un conflict pe cale diplomatică etc.*, dificultățile însă se pot evita, ceea ce se cerea a include în enunțul examinat. Corect: *...dificultățile actuale pot fi depășite (evitate) doar prin dialog constructiv.*

(9) *În căutarea răspunsului la această întrebare mă stărui să fac abstracție de micile bârfeli provinciale...* (M., 2011, nr.1-2, p.1) Corect: *...mă străduiesc să fac abstracție...*

(10) *Iurie Mardare a lucrat opt ani în Portugalia și Marea Britanie, iar ulterior a revenit la Chișinău pentru a finaliza casa.* (ZN., 22.04.16, p.9)

Verbul **a finaliza** înseamnă a încheia, a termina o acțiune, a duce la îndeplinire [27, p.328]. **A finisa** – a executa ultimele operații în fabricarea sau în confecționarea unui obiect prin care i se dă acestuia forma definitivă [1,p.329]. În acest enunț corect ar fi: *... pentru a finisa lucrările de construcție a casei.*

Un exemplu asemănător, în care același verb trebuie substituit cu **a finisa**, este următorul:

(1) *...proiectul în valoare de peste 20 de milioane de euro a fost finalizat în cea mai mare parte.* (A., 10.02.16, p.1) Corect: *...a fost finisat...*

(2) *Părțile au discutat și despre armonizarea cadrului normativ național la standardele europene, dar și despre consolidarea instituțiilor statului.* (A., 4.02.16, p.2) Corect: *... despre adaptarea cadrului normativ național la standardele europene, ...*

Iată o secvență de text în care atestăm câteva sintagme, ale căror determinante nu sunt selectate conform sensului centrului de grup verbal:

În primul rând, confruntăm problemele pe care le avem în munca de zi cu zi. Deci, vrem să creștem credibilitatea în rezultatele alegerilor. Banii au fost alocați suficienți, spații au fost alocate suficiente, noi

trebuie să creștem în continuare **profesionalismul** nostru și **calitatea procesului electoral...** în continuare vrem să muncim în domeniul informării alegătorilor, **să creștem cultura politică și cultura electorală.** (A., 10.02.16, p.7)

Se zice: *a crește copii, animale, plante, flori* etc. Chiar de la începutul textului, e necesar a substitui verbul **a confrunța** cu **a depăși**. Indicăm varianta modificată a acestui microtext: *În primul rând, depășim problemele pe care le avem în munca de zi cu zi. Deci, vrem să sporim coeficientul de credibilitate în rezultatele alegerilor. Având bani și spații suficiente pentru activitatea desfășurată, trebuie să ne ridicăm în continuare profesionalismul și să îmbunătățim calitatea procesului electoral..., urmează să lucrăm în domeniul informării alegătorilor, să dezvoltăm cultura politică și cultura electorală.*

Concluzionând, vom confirma că orice eroare semantică se poate exclude dacă se recurge la cuvântul potrivit în contextul solicitat. Anume contextul ne asigură precizia și gradul de compatibilitate a diferitelor combinații (substantiv și adjectiv, verb și substantiv, cu rol de complement direct sau indirect, verb și adverb, în funcție de complement circumstanțial de mod).

Exemplele analizate demonstrează că, de cele mai multe ori, nu există o potrivire, o concordanță semantică între doi termeni, nu se cunosc normele esențiale ale limitării semantice combinatorii. Acest fapt, uneori inconștient, creează enunțuri neclare, incoerente. Iată de ce contează mult alegerea cuvântului exact, apt să redea cât mai explicit și mai elocvent mesajul unei comunicări orale sau scrise impecabile, elegante. Așadar, să ne ferim de combinațiile aberante, de exprimarea evazivă, ambiguă!

Din nefericire, limbajul presei nu întotdeauna ne pune la dispoziție mostre adevărate. Aici se strecoară, în ultimul timp, cele mai multe greșeli în care se încalcă regulile elementare de acord semantic între cuvinte, se atestă confuzii de sensuri, de aici distorsiuni semantice, formulări inexacte, defectuoase ale enunțurilor.

Deci, pentru a alcătui enunțuri coerente, respectiv texte bune, nu e suficient a cunoaște normele ortografice, gramaticale, ci e absolut necesar să nu ne abatem de la cele lexicale, să știm bine sensurile cuvintelor adecvate contextului.

Referințe:

1. GUȚU ROMALO, V. *Corectitudine și greșeală. Limba română de azi*. Ed. a III-a, revăzută și adăugită. București: Humanitas, 2008.
2. GRUIȚĂ, G. *Moda lingvistică 2007. Norma, uzul și abuzul*. Pitești: Paralela 45, 2006.
3. ROȘCA, L. *Producția textului jurnalistic*. Iași: Polirom, 2004.
4. Ibidem.
5. DRAGOMIRESCU, A., NICOLAE, AL. *101 greșeli de lexic și de semantică*. București: Humanitas, 2011.
6. GUȚU ROMALO, V. *Op.cit.*
7. DRAGOMIRESCU, A., NICOLAE, AL. *Op.cit.*
8. GUȚU ROMALO V. *Op.cit.*
9. Ibidem.
10. Ibidem.
11. Ibidem.
12. *Gramatica limbii române. Vol.I. Cuvântul*. București: Editura Academiei Române, 2008.
13. SECHE, L., SECHE, M. *Dicționarul de sinonime al limbii române*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. București: Univers Enciclopedic, 1997.
14. Ibidem.
15. ROȘCA, L. *Op.cit.*
16. COMȘULEA, E., ȘERBAN, V., TEIUȘ, S. *Dicționar explicativ al limbii române de azi*. București-Chișinău: Litera Internațional, 2008.
17. SECHE, L., SECHE, M. *Op.cit.*
18. Ibidem.
19. Ibidem.
20. DRAGOMIRESCU, A., NICOLAE, AL. *Op.cit.*
21. Ibidem.
22. GUȚU ROMALO, V. *Op.cit.*
23. Ibidem.
24. DRAGOMIRESCU, A., NICOLAE, AL. *Op.cit.*
25. Ibidem.
26. GUȚU ROMALO, V. *Op.cit.*
27. COMȘULEA, E., ȘERBAN, V., TEIUȘ, S. *Op.cit.*

Izvoarele folosite și abrevierile lor:

Adevărul – A.

Capitala – C.

Dreptul – D.

Făclia – F.

Jurnal de Chișinău – J. de Ch.

Moldova – M.

Moldoveanca – Mold.

Săptămâna – S.

Timpul – T.

Ziarul național – ZN.

Ziarul de gardă – Zdg.

Vocea poporului – VP.

Prezentat la 23.06.2016